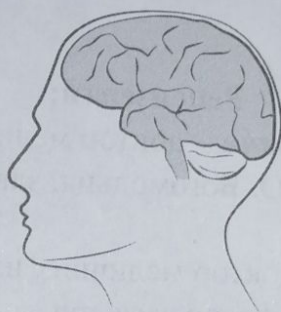

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

ТОМ • 2

СПЕЦІАЛЬНА МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

За редакцією професора, доктора медичних наук Г. Я. Пилягіної

NK
PUBLISHERS

Вінниця
НОВА КНИГА
2020

УДК 159.97:616.89(075.8)

М42

*Рекомендовано вченою радою НМАПО імені П. Л. Шупика
як підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів
(протокол № 5 від 10.06.2020 р.)*

Колектив авторів:

Г. Я. Пилягіна, О. О. Хаустова, Н. О. Марута, Ц. Б. Абдяхімова, Н. К. Агішева, К. В. Аймедов, А. Е. Асанова, Ю. О. Асєсва, М. І. Винник, Л. М. Гайчук, Г. В. Гук, М. М. Денисенко, Н. О. Дзеружинська, О. В. Зубатюк, Г. Ю. Каленська, А. В. Канищев, С. П. Колядко, Г. М. Кожина, Є. В. Кришталь, Т. В. Кришталь, А. Р. Марков, М. В. Маркова, О. С. Марута, Б. В. Михайлов, В. Д. Мішиєв, І. Р. Мухаровська, Г. М. Науменко, О. П. Олійник, В. Ю. Омельянович, Т. В. Панько, О. В. Піонтковська, О. В. Радзєвілова, О. А. Ревенок, О. Є. Семікіна, О. Г. Сиропятов, І. Ф. Тєрьошина, І. В. Тодорів, В. Ю. Федченко, О. С. Череднякова, В. В. Чугунов, С. А. Чумак, Л. М. Юр'єва, І. О. Явдак.

Рецензенти:

Напреєнко Олександр Костянтинович – доктор медичних наук, професор, Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, завідувач кафедри психіатрії та наркології.

Гриневиц Євгенія Геннадійовна – доктор медичних наук, професор, Національної медичної академії імені П. Л. Шупика, професор кафедри загальної, дитячої та судової психіатрії і наркології.

Медична психологія : в 2-х т. Т. 2. Спеціальна медична психологія / М42 [Г. Я. Пилягіна, О. О. Хаустова, Н. О. Марута та ін.] ; за ред. Г. Я. Пилягіної. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 496 с.

ISBN 978-966-382-867-1

Підручник "Медична психологія" складається з двох томів. В 2-му томі підручнику висвітлені основні розділи прикладної медичної психології. В ньому представлено розділи, які присвячені основним питанням щодо порушень психологічного здоров'я; діагностичним аспектам психопатологічних порушень; основам надання медико-психологічної допомоги хворим на психічні розлади; психологічним аспектам девіантної поведінки, проблеми психосоматичних розладів, в тому числі в терапії, хірургії та акушерстві-гінекології та психоонкології, вмирання і смерті; медико-психологічним аспектам, сексуальності, сексуальної поведінки та сексуального здоров'я і його порушень; медико-психологічній реабілітації, психогігієні та психопрофілактиці, інформаційно-психологічній безпеці особистості; процесуальним аспектам призначення і проведення судово-психологічної експертизи; медичній деонтології, етиці взаємодії лікаря з пацієнтом, правовому забезпеченню і психологічним аспектам професійної діяльності медичних працівників.

Даний підручник відповідає навчальним планам та програмам з медичної психології додипломного та післядипломного рівнів освіти та надає можливість набути знання впровадження за цією спеціальністю. Він призначений для студентів медичних вищих навчальних закладів, інтернатури, магістратури та спеціалізації з медичної психології, а також для безперервного професійного навчання в межах післядипломної освіти.

УДК 159.97:616.89(075.8)

ISBN 978-966-382-867-1

© Колектив авторів, 2020

© Нова Книга, 2020

Зміст

Колектив авторів	8
Список скорочень	11
Передмова	12
1. Здоров'я та хвороба. Від психічної норми до психічного розладу:	
основні концепції, положення, поняття та розуміння	14
1.1. Загальна концепція здоров'я (О. О. Хаустова)	14
1.2. Основні чинники психологічного і психічного здоров'я людини (О. О. Хаустова)	18
1.3. Континуум "норма – патологія" (О. О. Хаустова)	23
1.4. Хвороба, психічна патологія, психічний розлад (О. О. Хаустова)	26
2. Порушення психологічного здоров'я (О. О. Хаустова)	32
3. Діагностичні аспекти психопатологічних порушень. Найрозповсюдженіші симптоми психічних розладів та психопатологічні стани	40
3.1. Основні поняття в діагностиці психопатологічних порушень. Симптом та синдром (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	40
3.2. Найрозповсюдженіші симптоми і стани порушення свідомості й самосвідомості (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	41
3.3. Найрозповсюдженіші симптоми порушень відчуття та сприймання (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	45
3.4. Найрозповсюдженіші симптоми порушень уваги (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	48
3.5. Найрозповсюдженіші симптоми порушень пам'яті (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	50
3.6. Найрозповсюдженіші симптоми порушень емоцій та волі (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	51
3.7. Найрозповсюдженіші симптоми порушень мислення (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	54
3.8. Розвиток моделей інтелекту та найрозповсюдженіші стани при його порушеннях (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	58
4. Медико-психологічна допомога хворим на психічні розлади	60
4.1. Загальні принципи надання медико-психологічної допомоги хворим з різними видами психічних розладів (Г. М. Кожна, І. Ф. Терьошина, Л. М. Гайчук)	60
4.2. Основні положення про психічні розлади внаслідок органічних уражень центральної нервової системи та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим з цими порушеннями (Н. О. Марута, Г. Ю. Каленська, О. Є. Семікіна, І. О. Явдак)	63
4.3. Основні положення про розлади психіки внаслідок вживання психоактивних речовин та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим із цими порушеннями (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	70

4.4. Основні положення про розлади шизофренічного спектра (шизофренія, шизоафективний, поліморфний психотичний, шизотиповий і маячні розлади) та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим з цими порушеннями (Н. О. Марута, С. П. Колядко, О. С. Череднякова).	80
4.5. Основні положення про афективні розлади та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим із цими порушеннями (Т. В. Панько., В. Ю. Федченко, О. С. Марута, М. М. Денисенк).	86
4.6. Основні положення про невротичні розлади та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим із цими порушеннями	93
4.6.1. Загальні положення про невротичні розлади (Г. Я. Пилягіна)	93
4.6.2. Тривожно-фобічні розлади та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк)	96
4.6.3. Обсесивно-компульсивні розлади та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк).	103
4.6.4. Дисоціативні та конверсійні розлади і принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, С. А. Чумак).	107
4.6.5. Соматоформні розлади та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, С. А. Чумак)	115
4.6.6. Неврастенія та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна)	121
4.7. Розлади харчової поведінки та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна).	124
4.8. Розлади особистості та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна).	134
4.9. Основні положення про розумову відсталість та принципи надання медико-психологічної допомоги цим хворим (Б. В. Михайлов).	149
4.10. Основні положення про розлади психічного розвитку і психопатологічні розлади, які формуються в дитячому та підлітковому віці, та принципи надання медико-психологічної допомоги дітям і підліткам (Б. В. Михайлов, Г. Я. Пилягіна)	155
5. Психологічні аспекти девіантної поведінки.	178
5.1. Девіантна поведінка, її прояви та психологічне підґрунтя девіантної поведінки (Г. Я. Пилягіна)	178
5.2. Поведінкові (нехімічні) адикції як варіант девіантної поведінки та принципи надання медико-психологічної допомоги при таких порушеннях (К. В. Аймедов, Ю. О. Асеева)	184
5.3. Залежність від віртуальної реальності як варіант девіантної поведінки та принципи надання медико-психологічної допомоги при таких порушеннях (Л. М. Юр'єва).	193
5.4. Саморуїнлива та суїцидальна поведінка (Г. Я. Пилягіна).	200
6. Розлади, пов'язані зі стресом, та принципи надання медико-психологічної допомоги при таких порушеннях	214
6.1. Адаптація, теорія стресу та психічний стрес (Г. Я. Пилягіна)	214

6.2. Реакції на важкий стрес і порушення адаптації та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, С. А. Чумак)	220
6.3. Кризові стани, обумовлені соціально-стресовими подіями, та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Л. М. Юр'єва)	228
6.4. Психічні розлади, обумовлені бойовою психічною травмою, та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим	238
6.4.1. Бойова психічна травма та її основні наслідки (М. І. Винник, І. В. Тодорів)	238
6.4.2. Гостра реакція на бойовий стрес та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (М. І. Винник, І. В. Тодорів)	240
6.4.3. Посттравматичний стресовий розлад, що формується внаслідок бойової психічної травми, та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (М. І. Винник, І. В. Тодорів)	243
7. Психологічні проблеми психосоматичних розладів	256
7.1. Історія розвитку психосоматичного напрямку в медицині й теоретичні основи вивчення психосоматичних та соматопсихічних взаємовпливів у формуванні психосоматичних розладів (О. О. Хаустова)	256
7.2. Сучасні наукові погляди на формування психосоматичних розладів (О. О. Хаустова)	267
7.3. Класифікація, діагностика та принципи медико-психологічної допомоги пацієнтам із психосоматичними розладами (О. О. Хаустова)	271
8. Психосоматичні розлади в терапії, хірургії та акушерстві-гінекології	281
8.1. Психосоматичні розлади, що зустрічаються в терапевтичній практиці (О. О. Хаустова)	281
8.1.1. Психосоматичні розлади серцево-судинної системи	281
8.1.2. Психосоматичні розлади органів дихання	287
8.1.3. Психосоматичні розлади органів травлення	289
8.1.4. Психосоматичні розлади, пов'язані з порушеннями імунітету	291
8.2. Психосоматичні розлади, що зустрічаються в перинатології, акушерстві та гінекології (О. О. Хаустова)	294
8.2.1. Психологічні особливості вагітних жінок	294
8.2.2. Психологічні аспекти пологів та післяпологового періоду	296
8.2.3. Психологічні особливості жінок, хворих на гінекологічні захворювання	297
8.3. Психосоматичні розлади, що зустрічаються в практиці хірургії та травматології (О. О. Хаустова)	304
8.3.1. Психологічні особливості особистості, психічні й психосоматичні розлади, які зустрічаються в пацієнтів у хірургічному стаціонарі	304
8.3.2. Психологічні особливості особистості, психічні й психосоматичні розлади, які зустрічаються в пацієнтів у травматологічному стаціонарі	309
8.3.3. Особливості роботи медичного психолога у клініці хірургії та травматології	310

9. Психоонкологія: психосоматичні аспекти в онкологічній практиці та основні принципи надання медико-психологічної допомоги онкохворим	314
9.1. Загальні питання психоонкології (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	314
9.2. Психологічні особливості пацієнтів з онкологічними захворюваннями (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	316
9.3. Психічні розлади у онкологічних пацієнтів (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	324
9.4. Медико-психологічні проблеми родини онкологічного пацієнта (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	328
9.5. Діагностичні й терапевтичні аспекти психоонкології в дитячому та підлітковому віці (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	331
9.6. Медико-психологічна допомога та психологічна підтримка в онкологічній практиці (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	334
10. Медико-психологічні аспекти вмирання і смерті	342
10.1. Загальні поняття та принципи надання паліативної допомоги (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	342
10.2. Психологічні особливості та психопатологічні порушення хворих, які помирають. Медико-психологічні аспекти надання паліативної (хоспісної) допомоги (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	346
10.3. Медико-психологічна допомога оточенню пацієнта при наданні паліативної допомоги та втраті близької людини (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	356
10.4. Взаємодія медперсоналу з умираючими пацієнтами. Психологічний супровід медперсоналу, що надає паліативну (хоспісну) допомогу хворим (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	361
11. Медико-психологічні аспекти сексуальності, сексуальної поведінки та сексуального здоров'я і його порушень	365
11.1. Основні поняття сексології: сексуальність, сексуальна поведінка, сексуальне здоров'я та їх багатофакторне забезпечення (М. В. Маркова, Є. В. Кришталь, Ц. Б. Абдряхімова, Н. К. Агішева, Т. В. Кришталь)	365
11.2. Сексуальна норма і системний підхід в оцінці сексуального здоров'я. Основні види розладів сексуального здоров'я (М. В. Маркова, Є. В. Кришталь, Ц. Б. Абдряхімова, Н. К. Агішева, Т. В. Кришталь)	372
11.3. Принципи надання медико-психологічної допомоги при розладах сексуального здоров'я (М. В. Маркова, Є. В. Кришталь, Ц. Б. Абдряхімова, Н. К. Агішева, Т. В. Кришталь)	382
12. Комбіноване лікування психічних розладів із включенням медико-психологічного втручання (Г. М. Кожна, І. Ф. Терьошина, Л. М. Гайчук)	391
13. Медико-психологічна реабілітація: основні положення та принципи проведення	399
13.1. Реабілітація як поняття та основні засади психореабілітаційного процесу (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк)	399

13.2. Основні засади проведення медико-психологічної (психосоціальної) реабілітації при порушеннях соціальної компетентності та соціально-когнітивного функціонування у хворих з важкими й хронічними психічними розладами (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк)	408
14. Психогігієна та психопрофілактика (Г. М. Кожна, І. Ф. Терьошина, Л. М. Гайчук)	417
15. Медико-психологічні аспекти інформаційно-психологічної безпеки особистості	426
15.1. Інформаційно-психологічна безпека особистості як проблема медичної психології (М. В. Маркова, А. Р. Марков)	426
15.2. Медико-психологічні наслідки надмірного користування екранними технологіями (М. В. Маркова, А. Р. Марков)	433
15.3. Основні принципи медико-психологічної допомоги у відновленні і підтримці інформаційно-психологічної безпеки особистості (М. В. Маркова, А. Р. Марков)	436
16. Судово-психологічна експертиза: організаційні та методологічні аспекти її проведення	441
16.1. Методологія проведення судово-психологічної експертизи (О. А. Ревенок, А. В. Каніщев, О. В. Радзевілова О. П. Олейник)	441
16.2. Організаційні аспекти проведення судово-психологічної експертизи (О. В. Радзевілова)	444
16.3. Загальні питання судово-психологічної експертизи в цивільному та в кримінальному провадженнях (О. В. Радзевілова, О. П. Олійник)	447
16.4. Окремі питання судово-психологічної експертизи в кримінальному та цивільному провадженнях (О. В. Радзевілова)	453
17. Медична деонтологія. Етичні аспекти взаємодії лікаря з пацієнтом. Правове забезпечення професійної діяльності медичних працівників в Україні (О. О. Хаустова, Г. М. Науменко, А. Е. Асанова)	459
18. Основні психологічні аспекти професійної діяльності медичних працівників	469
18.1. Основні засади професіоналізму медичних працівників: їх професійні компетентності та психологічні типи (О. О. Хаустова, Г. М. Науменко)	469
18.2. Психологічні і комунікативні аспекти взаємодії лікаря з пацієнтом (О. О. Хаустова, Г. М. Науменко)	472
18.3. Етапи становлення та кризи у професійній діяльності медичних працівників (Л. М. Юр'єва)	479
18.4. Проблемні аспекти професійної діяльності медичних працівників: синдром емоційного вигоряння і професійна деформація та принципи їх медико-психологічної корекції й психопрофілактики (Н. О. Дзеружинська, О. Г. Сиропятов)	486

цього закону є французький психолог Теодюль Рібо (1839–1916).

Парамнезія — перекручення пам'яті (спогадів) у результаті порушення здатності до відтворення.

Ретроспективне перекручення спогадів — спогади, що стосуються реальних подій, до яких хворий додає вигадані подробиці.

Конфабуляції — спогади про події, яких не було ніколи в житті пацієнта, що заміщують амнезовані ділянки пам'яті.

Псевдоремінісценції — спогади про події, які були в житті пацієнта, тільки в інший час, що заміщують амнезовані ділянки пам'яті.

Криптомнезії — перекручення пам'яті, що виражаються в ослабленні розрізнення (аж до повного його зникнення) між подіями, що дійсно відбувалися, і подіями, побаченими уві сні, прочитаними, почутими.

Палімпсест — неможливість повного відтворення деталей або подробиць подій, що відбувалися під час алкогольного сп'яніння.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні симптоми порушень мислення ви знаєте?
2. Які основні симптоми порушень пам'яті ви знаєте?
3. Що таке “закон Рібо”?

3.6. Найрозповсюдженіші симптоми порушень емоцій та волі

В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович

Воля — це здатність індивіда до саморегуляції своєї діяльності і різних психічних процесів для досягнення свідомо поставленої мети. Дії, які свідомо регулюються, називають довільними або вольовими. Основними елементами довільного вольового акту є імпульс до мети, мотив діяльності, прийняття рішення, вибір способів та засобів діяльності і виконання рішення.

Імпульс — пусковий сигнал попереднього формування мети.

Мета діяльності — це чітке усвідомлення того, чого хоче досягти індивід (бажаний результат, на досягнення якого спрямована діяльність).

Мотиви діяльності — внутрішні причини, які спонукають індивіда виконувати ту чи іншу діяльність. Мотиви обумовлені потребами, інтересами і переконаннями індивіда, що може призводити до виникнення кількох мотивів одночасно. Боротьбу мотивів, яка закінчується прийняттям рішення

ня, можуть супроводжувати глибокі, емоційно насичені переживання.

Приймання рішення — також складний процес, який може супроводжуватись внутрішньою боротьбою.

Основні вольові якості особистості: рішучість; витримка і самовладання; наполегливість і терпіння.

Рішучість — вольова якість, яка забезпечує приймання і виконання рішення без зайвих вагань.

Витримка і самовладання виявляються в умінні стримувати свої почуття і гальмувати імпульсивні дії, які заважають досягнути поставленої мети.

Наполегливість — якість особистості, яка виявляється в здатності довести справу до кінця, незважаючи на обставини, невдачі і перешкоди.

Терпіння є складовою частиною наполегливості. Ця вольова якість забезпечує вміння миритись з об'єктивними труднощами і спокійно їх переборювати на шляху до мети.

До найрозповсюдженіших **психопатологічних симптомів порушень вольових процесів належать:**

Абулія — повна відсутність потягів, яка супроводжується повною бездіяльністю та рухомоторною загальмованістю.

Гіпербулія — патологічне підсилення потягів, яке може супроводжуватися різким моторним збудженням.

Гіпобулія — патологічне зниження потягів.

Парабулія — патологічне викривлення потягів.

Емоції — психічні процеси, спрямовані на відображення в формі безпосередніх переживань суб'єктивної оцінки зовнішньої та внутрішньої ситуації, її значимості, сприятливості

або несприятливості, з точки зору їх для суб'єкта.

До найрозповсюдженіших **психопатологічних симптомів порушень емоційної сфери належать:**

Афект — короткочасна і сильна позитивна або негативна емоція, що виникає у відповідь на вплив внутрішніх або зовнішніх факторів і супроводжується соматовегетативними проявами. Іноді цей термін використовують для позначення емоції взагалі. До афективних станів відносяться:

- ⇒ **адекватний афект** — нормальний стан, коли зовнішні емоції гармонують зі змістом ідеї, думки або мовлення;
- ⇒ **неадекватний афект** — невідповідність між емоційним виразом і смисловим змістом ідеї, думки або мовлення;
- ⇒ **лабільність афекту** — швидкі та різкі зміни емоцій, не пов'язані з зовнішніми подразниками;
- ⇒ **патологічний афект** — короткочасний психічний розлад психічного рівня, що виникає у відповідь на надзвичайно сильну психічну травму і має вираження у порушеннях свідомості та афективному розряді з агресивними, зазвичай руйнівними діями, за яким ідуть загальна розслабленість, байдужість і глибокий сон; супроводжується частковою або повною ретроградною амнезією;
- ⇒ **фізіологічний афект** — особливий (непатологічний) психофізіологічний стан, що виникає у відповідь на надзвичайно сильну психічну травму і має вираження в афективному розряді з агресивними, зазвичай руйнівними діями без по-

рушень свідомості. Після закінчення фізіологічного афекту критика до своєї поведінки миттєво відновлюється, зазвичай виникає інтенсивне відчуття каяття у скоєному;

афективна тупість — психічний розлад, що характеризується слабкістю емоційних реакцій і контактів, збіднінням почуттів, емоційною холодністю, що переходить у повну байдужість;

афективне заціпеніння (афект застиглий) — втрата афективної модуляції при зміні зовнішніх обставин, стійка, тривала напружена емоція.

Паратимія (неадекватний афект) — афект, що якісно й кількісно не відповідає причині, яка його викликала, неадекватний приводу.

Дисфорія — похмурий, буркотливо-дратівливий, злісний і похмурий настрій з підвищеною чутливістю до будь-якого зовнішнього подразника, запеклістю та вибуховістю.

Дистимія — минуше пригнічення настрою без видимої причини з переважанням негативних емоцій і зниженням потягів.

Евтимний настрій — коливання настрою в нормальному діапазоні, тобто відсутність депресивного або піднятого настрою.

Експансивний настрій — нестриманість у вираженні своїх почуттів, часто з переоцінкою власної значущості та важливості.

Дратівливий настрій — швидке виникнення роздратування та схильність до гнівливих реакцій.

Ейфорія — підвищений настрій з безтурботним достатком, пасивною радістю, безтурботним блаженством

у сполученні з уповільненням мислення.

Екстаз — переживання захвату, надзвичайного щастя.

Гіпертимія — підвищений радісний настрій з посиленням потягів.

Гіпотимія — пригнічений, меланхолійний настрій, глибокий сум, зневіра, туга з невизначеним відчуттям загрозливого нещастя та фізично важкими відчуттями пригнічення самовідчуття у вигляді стиснення, важкості в зоні серця, грудей, у всьому тілі (вітальна туга).

Емоційне збіднення або сплющення (афективна тупість) — недостатність або втрата афективної чуйності, бідність емоційних проявів, байдужість, душевна холодність.

Психічна анестезія — хвороблива втрата емоційних реакцій на все навколишнє з болісним переживанням повної душевної спустошеності.

Ангедонія — втрата інтересу до всіх видів активності, що раніше спричиняли задоволення.

Тривога — відчуття страху, пов'язане з передчуттями лиха, очікуваного ззовні, або пов'язане з власною хворобою.

Генералізована тривога — широко розповсюджений страх, не сфокусований на якій-небудь певній ідеї.

Ажитація — тривога, що супроводжується сильним руховим збудженням.

Апатія — байдужість до себе, оточуючих осіб і подій, відсутність бажань, спонукань і бездіяльність.

Амбівалентність емоцій — співіснування двох антагоністичних тенденцій стосовно одного об'єкта в тієї самої особи в той самий час.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні симптоми порушень волі ви знаєте?
2. Які основні симптоми порушень емоцій ви знаєте?
3. Яка різниця між фізіологічним та патологічним афектами?
4. Що таке емоційне збіднення або сплющення?

3.7. Найрозповсюдженіші симптоми порушень мислення

В. Д. Мішиев, В. Ю. Омелянович

Мислення — це здатність індивіда розкривати зв'язки і відносини між об'єктами дійсності і моделювати на основі цього певні закономірності.

До найрозповсюдженіших **психопатологічних симптомів порушень мислення**, які можна розподілити за основними механізмами та проявами, відносяться:

1. Порушення темпу мислення:

Це помітні зовнішні прояви *прискорення* чи *гальмування* мислення, яке проявляється, насамперед, у мовній продукції, тому що внаслідок зміни темпу мислення змінюється і швидкість мовлення. Максимальні вирази порушень темпу мислення проявляються наступними симптомами (станами):

Ментизм — безперервний, некерований потік думок, спогадів, образів, уявлень. Це “вихор ідей”, який виникає мимоволі і раптово закінчується (частки секунди, секунди).

Шперрунг — несподівана “закупорка думок”, різкий обрив думки ще до того, як вона оформилася. Як і ментизм, це дуже короткотривалий стан.

2. Порушення мислення за послідовністю:

Розірване мислення — непослідовне мислення з перескакуванням з однієї думки на іншу, що не пов'язана з попередньою.

Інкогеренція (асоціативна незв'язність) — крайній ступінь розірваності мислення з втратою здатності до утворення асоціативних зв'язків, здатності до елементарних узагальнень, до аналізу і синтезу, що виявляється у мовній продукції у вигляді безглузлого бурмотіння окремих слів (словесна окрошка).

Шизофазія — розірвана мова у вигляді безглузлого набору окремих слів, які включені в граматично правильні речення.

Ехолалія — повторювання почутих питань або останніх слів речень.

Персеверація — застрявання на одній думці з неодноразовим повторенням відповідей на попередні стимули, після того як уже пред'явлено новий стимул.

Вербігерація — ритмічне монотонне повторення будь-якого слова або словосполучення, іноді безглуздє нанизування подібних за звучанням фраз, слів або складів.